

Sobre els continguts culturals de la televisió pública valenciana

Autor: Comissió de Promoció Cultural

Ple: 23 de desembre de 2005

Introducció

El 4 de juliol de 1984 es promulgà la Llei de creació de l'entitat pública Radiotelevisió Valenciana, en coherència amb la voluntat política de contribuir a la consolidació de l'Administració autonòmica i de la presa de consciència dels trets diferenciadors dels valencians com a poble.

Així, en el Preàmbul de la Llei es pot llegir:

"La Constitució Espanyola i l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana obliguen a la Generalitat, en tant que poder públic, a promoure les condicions per tal que la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en els quals s'integre siguen reals i efectives; a remoure els obstacles que impedeixen o dificulten l'assoliment de la plenitud, a fomentar el desplegament de les peculiaritats del poble valencià i a facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social.

Una contribució al compliment d'aquest mandat, consagrat en la Llei de Lleis i en la Norma Institucional Bàsica de la Comunitat Valenciana, és aquesta Llei, la qual aprofundeix en el nostre concepte d'autogovern, i possibilita una antiga i renovada aspiració del poble valencià: la d'expressar-se i comunicar-se en la pròpia llengua, per a la qual cosa els mitjans de comunicació de caràcter públic constitueixen el suport idoni i l'evidència irreprotxable de la nostra voluntat política."

La Llei ha donat lloc a la creació de dos canals autonòmics de televisió: primer Canal 9 i posteriorment Punt 2, i de l'emissora Ràdio 9, sent Canal 9, amb diferència, l'instrument al qual s'han dedicat més recursos públics.

El Consell Valencià de Cultura, màxim òrgan assessor en matèria cultural dels poders públics de la Comunitat Valenciana, ha mostrat en més d'una ocasió la seua preocupació pels continguts de la televisió pública autonòmica valenciana, molt especialment del seu canal emblemàtic, Canal 9. Així doncs, ens podem preguntar si el canal, des del principi de la constitució de l'ens i en les diferents etapes per les quals ha passat, complix els objectius per als quals va ser creat, particularment en allò que es referix a la perspectiva cultural i formadora que hauria de dirigir el conjunt de la programació.

En conseqüència, la Comissió de Promoció Cultural del Consell Valencià de Cultura va decidir emprendre l'estudi dels continguts culturals actuals de la Radiotelevisió Valenciana i, molt especialment, Canal 9. Amb este propòsit, s'han recollit les opinions de diferents experts, per tal de tractar els diversos aspectes de la qüestió de la forma més profunda i plural possible, i s'han estudiat diversos documents. S'ha rebut en audiència el Sr. Llorca, Director de Canal 9, el Sr. Mazón, membre del Consell d'Administració de Radiotelevisió Valenciana i expert en temes econòmics, el professor Bernardo, del Departament de Teoria de Llenguatges de la Universitat de València, el Sr. Álvaro, redactor de la plantilla de Canal 9 i el Sr. Fabregat, exdirector de Radiotelevisió Valenciana i exmembre del Consell Valencià de Cultura.

Amb el major nombre possible de fonts, es redacta, de forma molt resumida, el present document.

Consideracions preliminars

1 Reflexions inicials

Com a organisme consultiu, el Consell Valencià de Cultura pot i està obligat a fer algunes reflexions sobre les raons que pareixen justificar el tipus de televisió pública que tenim els valencians.

En primer lloc, la necessitat d'atraure audiències massives, de les quals es diu que s'estimen més els programes populars, de narratives simplistes, que abusen dels estímuls cridaners i que desenvolupen les emocions bàsiques de les persones.

Ens pareix discutible la dicotomia establerta entre majories (simples i vulgars) i minories (cultes i selectes). Les coses no són tan simples i les audiències no estan tan fermament decidides. Les persones podem comportar-nos com a majories quan seleccionem un programa d'entreteniment, i com a minories quan preferim veure un determinat espai minoritari. Tanmateix és cert que hi ha un públic que es decanta per un tipus de programes de caire més lleuger i entretingut, però això no vol dir que estos programes no puguen tenir una certa qualitat ètica i estètica dins dels marcs "culturals" col·lectius.

A més a més, pel que fa a l'argument que és l'audiència, i per tant la rendibilitat econòmica, allò que determina les decisions dels responsables de l'ens, estudis als quals hem accedit mostren que no és cert que les produccions de caire més violent i menys qualificat, que produïxen lesions en el desenvolupament humà (l'exemple el veiem en els jòvens educats quasi exclusivament a través de models televisius), atraguen major i millor (més fidel) audiència que els productes de qualitat cultural i d'influència positiva. Almenys no s'ha demostrat mai experimentalment. Com a exemple, cal advertir que Canal 9 no ha arribat mai a quotes mitjanes anuals d'audiència del 17% (al contrari que altres televisions autonòmiques), malgrat una programació que pareix haver estat condicionada per este factor.

Esta situació podria respondre al recurs a fórmules segures i a la por a altres vies, que ens porta a una manca de responsabilitat social en la gestió dels mitjans.

Que els espectadors som molts i els gustos diversos és una obvietat que hauria de fer-nos pensar que la millor televisió és la que amb els seus programes pot atraure un major nombre de públic, però també un públic divers.

Caldria incorporar una breu reflexió sobre el suposat caràcter minoritari de la cultura, sobre la impossibilitat de fer cultura en els canals generalistes i la necessitat consegüent d'apartar-la a canals específics (com, en el cas valencià, Punt

2, un canal els esforços del qual no volem deixar de valorar). Advertim que estes opinions són la manifestació d'un concepte massa restringit de la cultura, en relació amb els productes i les formes culturals clàssics, la formació intel·lectual, el coneixement que s'adquirix amb els llibres, les arts, etc. Hi ha un concepte de cultura més ampli, que comprén allò que podríem considerar civilització i que inclouria valors cívics, sentiments i gustos estètics compartits, sense oblidar les passions que ens posseïxen. Si pensem en la cultura en estos termes ja no es tractaria tant de programar sessions culturals a l'ús com d'impregnar de Cultura – amb majúscula— els programes que s'emeten. El problema, llavors, es trasllada a un altre lloc: ¿quins valors cal difondre i quins volem ocultar?; i ¿qui pot immiscir-se en les preferències dels ciutadans?, ¿qui està autoritzat a decidir què s'ha de produir i què no?

La resposta la donen les lleis. Pel que fa a les televisions públiques, són els seus estatuts, aprovats per les Corts, els documents que establixen les funcions i les obligacions dels gestors.

2 La importància de la TV com a difusor cultural i instrument de formació de la ciutadania

Entenem que la televisió és, actualment, el mitjà de comunicació de masses que major influència té en la formació de l'opinió pública.

Definida com a "cultura en si mateixa", la televisió contribuïx a difondre patrons i models i a crear un tipus d'opinió pública. Encara que alguna de les persones consultades ha opinat que la televisió no té tanta influència en les persones com es creu, altres experts opinen que davant d'una programació plena d'artificis basats en mecanismes de violència que busquen la reacció de l'espectador es produïx un impacte psicològic que pot deformar la visió del món.

Per això, en este moment en què torna a ser objecte d'estudi i de reflexió la violència social i escolar, no podem ignorar el paper que els mitjans tenen en esta construcció que ha esdevingut cultural i consubstancial al nostre temps. (El fenomen no és nou. Recordem la pel·lícula "West Side Story" dels anys seixanta del

passat segle, que feia amables les baralles a mort dels escolars americans). La televisió, que ha estat denominada el "nostre medi ambient cultural", és l'àmbit més influent i amb menys control conscient per part dels propis espectadors, i això ha de fer reflexionar els responsables del mitjà i els dels sistemes educatius.

3 La televisió pública com a servici públic

Les televisions públiques estan obligades a definir-se com a servici públic i assumir les obligacions que com a tals els fixa la Llei. La seua essència de servici públic els atorga una responsabilitat sobre els continguts de la programació que oferixen als ciutadans. Així s'arreplega en la lletra i en l'esperit de la Llei de creació de RTVV, quan, en el seu article 2n, diu:

"L'activitat dels mitjans de comunicació social de la Generalitat s'inspirarà en els principis següents:

- a) La promoció i protecció lingüística de la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana.*
- b) La veracitat, la imparcialitat i l'objectivitat en les informacions.*
- c) La separació entre les informacions i les opinions, la identificació de les persones que les sustenten i la lliure expressió d'estes.*
- d) La protecció de la joventut i de la infantesa, tot evitant l'exaltació de la violència i l'apologia de fets i conductes que atempten contra la vida, la llibertat i la igualtat d'hòmens i dones.*
- e) El respecte al pluralisme polític, cultural i lingüístic, religiós i social.*
- f) El respecte al pluralisme, el valor de la igualtat i d'altres principis recollits en la Constitució, en l'Estatut d'Autonomia i en la legislació bàsica de l'Estat "*

En este sentit, el Consell Valencià de Cultura opina que, si bé procurar per l'eficiència dels servicis públics és deure de qualsevol bon governant, en el cas de la televisió pública la prioritització de la rendibilitat no és pròpia d'un servici públic. La seua missió és donar el servici per al qual va ser creada, sempre que el dèficit siga raonable i la finalitat del servici públic el justifique suficientment. De justícia és

gestionar amb les contribucions dels ciutadans les entitats que han estat creades per a servir-los.

No es missió nostra fer de programadors, però si denunciar l'incompliment de l'esperit dels textos fundacionals, els quals, mentre no es canvien, continuen vigents.

De la nostra anàlisi es desprén que cal un reajustament de l'activitat de Radiotelevisió Valenciana als principis de la seua Llei de creació, ací resumits:

- 1) La promoció de l'ús social del valencià, i la difusió dels fets identitaris propis, geogràfics, socials i culturals.
- 2) El paradigma cultural que seguix, els valors ètics -i estètics- que es promouen.
- 3) El volum de la programació, la qual té com objectiu específic la informació i l'educació o formació cultural.
- 4) El volum de la producció pròpia –per a complir l'objectiu de promoció d'una indústria audiovisual valenciana, tenint en compte els aspectes de gestió de recursos personals i econòmics.

Alguns exemples del que hem assenyalat són:

- L'ús del valencià en Canal 9 es limita quasi exclusivament als informatius. La posada en marxa del canal Punt 2, en el qual el percentatge d'utilització del valencià és molt més alt, es pot convertir en una fórmula per fer veure que es complix la missió d'emetre en valencià. El percentatge d'audiència de Punt 2 fa que, en la pràctica, la seua influència com a "difusor del valencià" siga quasi nul·la.
- Pel que fa al paradigma cultural que difon Radiotelevisió Valenciana sobre els valencians, el Consell Valencià de Cultura considera que no mostra i cultiva "el

millor de nosaltres". No pareix que s'haja construït en estos anys una imatge de poble amb les peculiaritats i els trets culturals i humans més definitoris dels valencians i sí, en canvi, una imatge de divisió i enfrontament entre ells.

- Quant als butlletins informatius, trobem un excés de banalitats i de tòpics, fets violents, futbol i curiositats en detriment de la informació política –la qual, per altra banda, privilegia clarament la visió dels partits polítics governants, en detriment de la representació social que correspon als altres partits polítics i col·lectius ciutadans. Caldria incloure, probablement, una referència a la informació, potser excessiva, sobre els preus agrícoles, que contribuïx a mantenir la falsa imatge d'una economia valenciana fonamentalment agrícola. Les referències a actes culturals són puntuals, molt escasses i, quasi sempre, poden incloure's en els apartats de festes i activitats de la classe política.
- Del conjunt del material televisiu cal destacar-ne la minsa dedicació a programes culturals. Però el que és més greu, d'acord amb aspectes assenyalats anteriorment, és l'escassa impregnació cultural que mostren la resta de programes, entenent per cultura, una vegada més, tot allò que ens vertebrava socialment, que ens identifica com a societat històrica i també que ens permet traspasar les nostres fronteres.
- Quant a la gestió i la utilització de recursos propis de l'ens i dels propis de l'entorn valencià, ens preocupa que una gran part de la producció de programes s'encarregue a companyies externes a Radiotelevisió Valenciana. Si això suposara una promoció de la producció audiovisual valenciana tindria una repercussió positiva en la nostra indústria audiovisual. Però, no és així, ja que la majoria de programes, especialment de Canal 9, s'encarreguen, segons les nostres informacions, a empreses de fora de la comunitat –si bé molts d'ells es graven en els locals propis de Radiotelevisió Valenciana i aprofitant els seus mitjans tècnics i personals. Considerem que esta situació s'hauria de revisar en profunditat.
- Pel que fa als aspectes econòmics, el Consell Valencià de Cultura valora molt negativament el fet que el dèficit al qual s'enfronta Radiotelevisió Valenciana no

corresponga al que podria suposar-se en una televisió pública amb poca audiència a causa de la seua opció menys comercial però més arriscada i allunyada de paràmetres negatius, sinó que s'haja produït a pesar, i probablement a conseqüència, de la "vulgaritat" de la programació.

Un exemple el tenim en Punt 2, un canal que oferix una programació molt digna, la qual cosa demostra, una vegada més, que no es tracta d'un problema d'incompetència professional o d'impossibilitat d'altre tipus, sinó d'un problema de determinada orientació de la gestió.

Les propostes del Consell Valencià de Cultura

Les propostes que fem a continuació van dirigides bàsicament a intentar que la televisió pública valenciana establisca la comunicació amb el seu públic natural, és a dir: tota aquella persona que viu a la Comunitat Valenciana i s'identifica com a valenciana. Creiem que si els ciutadans es veren reflectits en la seua televisió, la situació milloraria moltíssim. També seria necessari que la mateixa producció ajudara a vertebrar l'espai geogràfic i a estimar els fets vitals que s'hi donen. En definitiva, això significaria augmentar la comunicació entre la televisió pública valenciana i els seus espectadors i ajudar a crear una representació col·lectiva del que som i del millor que podem ser. Compliria així els objectius assenyalats en els seus Estatuts: potenciar la llengua pròpia, els valors cívics i estètics, respectant la pluralitat que garantisca el dret de tots els ciutadans a veure la televisió que els agrade o els interesse i el seu dret a ser informats veraçment.

Amb este fi, creiem que és necessària i urgent la constitució del Consell Assessor que es contempla en l'article 9é de la Llei de Creació de Radiotelevisió Valenciana i que mai no s'ha complit. Este Consell Assessor, representatiu, elegit amb criteris de solvència i independència, tal com estipula la Llei, ha de vetlar perquè el Consell d'Administració complisca les responsabilitats que té atribuïdes quant a la programació. El Consell Assessor podria exercir la seua influència perquè els continguts culturals, específics o transversals, de la programació de la televisió pública valenciana milloraren notablement.

Si bé, com ja hem dit, no és missió nostra entrar en una anàlisi detallada de com hauria de ser la programació, creiem que hi ha uns principis bàsics que s'han de mantenir. Pensem que el tòpic que la programació ha d'estar dedicada a informar, entretenir i instruir continua sent veritat. La informació ha de ser imparcial, necessària, beneficiosa, verídica, ajustada (ni excessiva ni escassa), comprensible per a les diferents audiències i respectuosa amb els subjectes de la informació i els destinataris. Ha de ser portadora de valors humans, culturals, patrimonials i cívics. Ha de ser informadora (actualitat, història, literatura, civilitzacions, i especialment la difusió de la ciència, etc.*) Instruir, sense caure en l'avorriment.

L'oci lúdic proporcionat per la televisió pública ha de ser respectuós amb tots els principis anteriors, ajustar-s'hi i estar equilibrat en proporció als altres temes i objectius: entretenir, sense necessitat de caure en la vulgaritat.

Uns altres aspectes, lligats als principis generals, que s'han de tenir en compte, són:

- a) L'existència d'un codi ètic, emanat d'una visió racional i democràtica de l'ésser humà i dels seus drets bàsics.
- b) La classificació dels programes per edats, amb temàtiques, continguts i horaris adequats a la protecció dels infants.
- c) La protecció del dret a la intimitat i a la dignitat (tant en els productes com en els espectadors).
- d) Ús del llenguatge adequat, ajustat i respectuós.
- e) El rebuig a la violència "per se". Informació sobre certs temes ajustada a l'audiència (per exemple sobre drogues, fets violents, sexe, etc.)

Finalment, respecte a la situació econòmica de l'ens, pensem que s'ha de revisar el model de gestió i disminuir l'externalització de la producció, per a aprofitar els recursos i el personal propis de l'organisme.

Destinataris

Una vegada aprovat pel Ple del Consell Valencià de Cultura, el present document es traslladarà al Govern de la Generalitat Valenciana i a la Direcció de l'ens Radiotelevisió Valenciana, i es donarà a conèixer als mitjans informatius.

(*) Paral·lelament, la Comissió de Ciències del CVC ha fet un estudi sobre la difusió de coneixements científics, incloent la difusió en TV.

VOTO PARTICULAR DEL CONSELLER RICARD BELLVESER AL "INFORME SOBRE ELS CONTINGUTS CULTURALS DE LA TELEVISIÓ PÚBLICA VALENCIANA"

El conseller abajo firmante, Ricard Bellveser, expresa su voto particular en contra del informe que presenta al Pleno la Comisión de Promoción Cultural y lo hace por sus profundos desacuerdos con la forma que se le ha dado a este texto, pues aún estando de acuerdo en aspectos claves de su contenido, no lo está con los modos ni la redacción que se ha escogido para decirlo, lo que le da al documento final un aspecto de poco meditado, atolondrado, acientífico y amateur.

También se está en desacuerdo con el sectarismo general del documento que, como prueba, basta señalar que no le reconoce a C9 ni una sola virtud, ni a sus cientos de buenos profesionales, técnicos, lingüistas, redactores, etc. Todo queda descalificado de raíz por los miembros del CVC proponentes del documento.

Casos concretos:

FOLIO 2, "*Consideracions preliminars*", se trata con desdén la opinión de los demás ya que las razones de los otros son "*raons que pareixen justificar*", mientras que las propias son, cómo no, las irrefutables.

El párrafo que comienza "*En primer lloc*", está plagado de suposiciones temerarias, como que existe una "necesidad" de atraer audiencias masivas (¿de dónde sale eso?), que éstas "*sembla s'estimen més els programes culturals*", y los programas populares por el mero hecho de serlo quedan descalificados.

El último párrafo discute una dicotomía que no se dice o no se sabe quién ha establecido entre mayorías y minorías y asegura que "*les persones podem comportarnos com a majories quan seleccionem un programa d'entreteniment i com a minories ...*" de modo que cualquier programa, por el mero hecho de ser "entretenido", es un programa de mayorías y popular y consecuentemente –dice el documento– es simplista, abusa de estímulos "*cridaners i que desenvolupa les emocions bàsiques de les persones*".

FOLIO 3

El tercer párrafo introduce una nueva confusión en estas ideas al considerar que la mejor televisión "*es la que amb els seus programes pot atraure un major nombre de públic*".

El documento, en general, carece de rigor pues permanentemente hace afirmaciones sin justificar ni aclarar, no señala qué estudios u opiniones objetivas utiliza ni aclara los criterios de selección de los intervinientes, aunque todo permite sospechar que fueron elegidos con criterios políticos sectarios, pues no se convocó al presidente del Consejo de Administración de RTVV, sino al representante político de un partido; no se invitó a nadie significado de la redacción sino a "un" redactor... En la parte final, en opinión del abajo firmante, el documento empeora más:

FOLIO 6

Se acepta que el canal Punt 2 es un canal mayoritariamente en valenciano, que se esfuerza por tener una adecuada programación general "*molt digna*", atenta a lo cultural, respetuosa y que se adecua a la ley de creación, pero todo esto el documento lo descalifica inmediatamente al asegurar:

1. Que lo hace como "coartada" de no se explica bien qué.

2. Y se reconoce que siendo así tiene poca audiencia (el documento utiliza la despectiva expresión "*ínfim porcentage d'audiència*"), sin que se explique esta gravísima contradicción, ni por qué se quiere desacreditar a la totalidad de los trabajadores del canal.

El párrafo que empieza "*Pel que fa al paradigma*", no se entiende lo que quiere decir pues no define qué es "*el millor de nosaltres*", algo relativo, probablemente, las peculiaridades, hechos culturales y humanos definitorios de los valencianos, no son los mismos ni tan siquiera para los 21 miembros del CVC.

En el párrafo "*Quant als bulletins informatius*" merodea algo que el documento ronda desde el principio y es una inequívoca voluntad de programar que permanentemente ha aparecido en los debates previos a lo que el *conseller* abajo firmante se ha opuesto permanentemente. Tan es así que el documento por dos veces dice que no quiere programar, pero lo hace y se reclama más información política (¿?), quiere que se supriman los programas de servicio público sobre los precios agrícolas, que haya más referencias a actos culturales...

FOLIO 7

El documento define cultura como "*tot allò que ens vertebra socialment, que ens identifica com a societat històrica i també que ens permet traspasar les postres fronteres*". Sin comentarios.

En el párrafo "*Pel que fa als*", el CVC entra a diagnosticar cuales son las razones del déficit de RTVV (no aclara qué déficit se refiere, cultural, político, lingüístico, social, creativo, ¿económico?), y señala gratuitamente, con énfasis de diagnóstico que es "*a conseqüència de la "vulgaritat" de la programació*".

FOLIO 8

En el párrafo "*Si bé, com ja hem dit*", se repite que no se quiere entrar a programar, pero ... se dice cómo debe ser la programación, esto es la dirigida a "*informar, entretenir i instruir*", pero no basta con eso pues "*la informació ha de ser imparcial, necesaria, beneficiosa, verídica, ajustada (ni excesiva ni escassa) comprensible...*" etc., así hasta nueve líneas de programación.

En resumen, en mi opinión el documento es manifiestamente sectario con lo que no deja en buen lugar el criterio habitualmente sereno del CVC, responde a prisas oportunistas, lo que se evidencia porque a las pocas horas de tratarse el documento, políticos de primera fila de la oposición en las Cortes Autonómicas ya utilizaron frases completas; viene a retomar una preocupación con aspectos obsesivos de algunos miembros del CVC que ya habían elaborado otros muchos documentos sobre RTVV que llegaron a producir crisis de convivencia institucional y tiene un notable tono *amateur* contrario al habitual rigor con el que el CVC trabaja.

Valencia, 29 de diciembre de 2005.